

DR og Bornedal har ændret vores syn på 1864

En ny undersøgelse fra HistorieLab viser, at Ole Bornedals TV-serie om 1864 på flere områder har ændret vores syn på historien.

Forfatter: [Peter Yding Brunbech](#)

Foto: *Colourbox.com*

Ole Bornedals TV-serie om 1864 har på flere områder ændret vores syn på historien, viser en ny undersøgelse fra HistorieLab. Selvom danskerne ikke var særligt tilfredse med serien, blev den set af langt over halvdelen af befolkningen. De, som så serien, lægger nu i langt højere grad skylden for krigen på dansk side og mener også, at den danske regeringsleder, D. G. Monrad, var sindssyg samt at dette var en af hovedårsagerne i krigen, selvom de fleste historikere er uenige i dette. Undersøgelsen viser, at det er vigtigt, at historieundervisningen klæder børn og unge på til at forstå, at historiske film og serier først og fremmest er dramatiserede og fiktive fortællinger, der ofte kun bruger historien som kulisse.

TV-serien "1864"

I efteråret 2014 kørte DR's stort anlagte TV-serie om krigen i 1864 over skærmen otte søndage i træk. Serien affødte en heftig debat på mange forskellige niveauer, og instruktøren Ole Bornedal blev anklaget for både at have en nutidig politisk dagsorden og for at forvanske historien. Bornedal fastholdt imidlertid både, at han som instruktør havde sin kunstneriske frihed til at stille op med historien, hvad han ville, og samtidig også, at hans tolkning af historien byggede på forfatteren Tom Buk-Swientys bøger, hvorved det historiefaglige var i orden. Nogle historikere påpegede, at når serien havde fået 100 millioner kr. på en ekstraordinær bevilling givet med det formål at oplyse danskerne om historien, så havde serien også en forpligtelse til at søge at tegne et nuanceret billede af begivenhederne.

Fra Dansk Folkepartis side lød det, at serien var en skandale, og det blev ligefrem foreslået, at en historikerkommission i fremtiden skulle gennemgå manuskripter til offentligt støttede historiske film og TV-serier. Fra anden side lød det imidlertid, at der med serien netop var tale om fiktion, og at det vidste seerne også udemærket godt.

At dramatiseret historie på film og TV påvirker vores fælles opfattelse af historien, er ikke noget ukendt fænomen. Men mens det ofte forbliver en påstand, har HistorieLab afviklet en undersøgelse i forbindelse med TV-serien om 1864, der viser hvor meget vores opfattelse af historien rent faktisk rykker sig.

Filmmediet er en overbevisende illusionsmager

At film og TV har så stor indflydelse på vores syn på historien skyldes først og fremmest de levende billeders evne til at overbevise os om deres autenticitet. Til forskel fra det trykte ord, skuespil eller malerier bilder fjernsynsskærmen og filmværket os ind, at de er et vindue ind til noget virkeligt. Mens vi aldrig ville tænke, at et ekspressionistisk maleri eller fx en roman kunne vise os fortiden, som den virkelig var, så narrer den historiske film os til at tro, at dens brug af korrekt udseende kostumer og overbevisende kulisser lader os se direkte ind i en tid, der ikke findes mere. At skuespillerne så netop er skuespillere, at sproget er nutidigt og at dramaet er bygget op efter klassiske dramaturgiske skabeloner ændrer ikke ved illusionen. Selvom vi intellektuelt godt ved, det ikke passer, føler vi pludseligt, at vi ved, hvordan det 'i virkeligheden' har været at storme i land på Normandiets strande på D-dag, fordi vi har siddet i en biograf i Skjern og gnasket Guld-karameller og drukket cola, mens vi har set åbningsscenen til Spielbergs "Saving Private Ryan".

Der kommer sjældent en historisk film eller TV-serie, uden at der også kommer debat om dens 'historiske korrekthed'. Men mens alle er enige om, at datoer skal passe, og at man fx ikke må lade de forkerte vinde en krig, er der meget stor uenighed om, hvad der ellers ligger i korrekthedsbegrebet. I tilfældet med 1864-serien markedsførte DR serien med, at den omhandlede "den blodigste krig i danmarkshistorien" og selv efter, at det var blevet påpeget af flere historikere, at der var endog mange krige, der var blodigere, fastholdt DR, at man godt måtte sige det, fordi det lød dårligt at sælge den på, at den omhandlede den 6. blodigste krig. Da seere på Youtube imidlertid opdagede, at man i TV-seriens trailer i et kort glimt kunne se et el-hegn, var DR ude og undskyldte og lovede, at det ikke ville kunne ses i den endelige film. Historisk korrekthed er i høj grad et gummibegreb, når det kommer til film og TV, og giver måske i virkeligheden slet ikke nogen mening i bredere forstand. Når man kigger nærmere på de fleste historiske film og TV-serier, vil man nemlig opdage, at der

faktisk kun er ret få 'facts' i dem, der kan være 'forkerte'. Den overordnede tolkning, som dramatiseret historie præsenterer os for, er imidlertid langt mere vigtig, og det er den, der har været fokus på i videncentrets undersøgelse snarere end faktuelle fejl og faktuel viden.

Undersøgelsen: Den generelle holdning – historie er spændende og vigtigt

Vi har spurgt godt 1.000 repræsentativt udvalgte danskere både før og efter TV-serien, og vi har præsenteret dem for en række udsagn om 1864 i særdeleshed og historie i almindelighed, som de skulle tage stilling til. Helt generelt viser tallene, at danskerne mener historie er både vigtigt og spændende, samt at det er vigtigt at kende til historien. Det samme gør sig gældende med historien om 1864, selvom tallene her er lidt lavere end for historie generelt.

Kigger man på den samlede undersøgelse både før og efter, er hele 76 % enige i, at historie er spændende, mens kun 10 % er uenige. Hele 83 % mener, at det er vigtigt at kende sit lands historie godt, mens kun 4 % er uenige. At man skal kende sit lands historie for at kunne forstå andres historie, er lidt færre enige i. Her er tallene 73 % enige og 9 % uenige. 71 % mener det er vigtigt, at unge lærer historien om 1864, mens kun 7 % er uenige.

Svarene viser også, at både krigen i 1864 og krig i almindelighed bliver set i et negativt lys. Udsagnet, at krig altid bringer det værste frem i menneskene, er hele 75 % enige i, mens kun 8 % er uenige. At krigen i 1864 husker os på, at krig er noget, der skal undgås, er 66 % enige i og 8 % uenige. Til gengæld ser folk generelt ikke den store sammenhæng mellem Danmarks krigsdeltagelse i de seneste år, og at den skulle være et resultat af, at vi har glemt 1864. Her er 31 % enige og 31 % uenige.

Undersøgelsen: Mange så serien og fulgte debatten, men generelt var folk ikke glade for den.

1864-serien tiltrak flere seere end seerne selv havde regnet med. Hele 55 % mente før premieren, at de "helt sikkert ikke" eller "sikkert ikke" skulle se den, men kun 26 % endte med ikke at se noget af serien. 9 % så "få/enkelte afsnit" mens 65 % så "nogle afsnit" eller flere. Serien fik altså en meget stor udbredelse i befolkningen, da hele 3 ud af 4 endte med at se noget af den, og 2 ud af 3 fulgte med i en eller anden grad. Dette er ekstra bemærkelsesværdigt, da seerne faktisk generelt var ret utilfredse med serien. 48 % var utilfredse, mens kun 39 % var tilfredse.

Udover at se serien fulgte mange også med i debatten. 10 % svarer, at de fulgte den i høj grad, mens 34 % fulgte den i nogen grad. Det betyder, at næsten halvdelen af befolkningen fulgte med i debatten, hvilket må siges at være meget højt for en debat om et historisk emne.

Selvom det ofte i debatten om TV-serien blev fremhævet og fastholdt, at serier som "1864" er fiktion, er der et stort flertal, der mener, at historiske TV-serier og film "så vidt muligt" skal være "historisk korrekte". Hele 75 % er lidt enige eller helt enige i dette (og helt enige scorer 46 %). Kun godt 10 % er uenige i kravet om historisk korrekthed. Vi har altså en forventning om, at historiske dramaer skal være 'korrekte', selvom det som nævnt kan være svært at stadfæste, hvordan denne korrekthed skal defineres. Selvom denne og andre undersøgelser viser, at vores opfattelse af historien påvirkes af film og TV, er det imidlertid ikke noget, vi generelt er enige i. På udsagnet "meget af min viden om historie stammer fra film og TV-

serier" er kun 33 % enige, mens 40 % er uenige.

Efter serien: Krigen var danskernes egen skyld, og Monrad var bindegal

Ved en række af de spørgsmål, vi stillede i undersøgelsen, ændrede svarerne sig ikke afgørende før og efter serien. Men på nogle områder skete der markante skift. Et af de mest markante er, at folk har skiftet grundlæggende syn på, hvad årsagen til krigen i 1864 var. Vi bad folk vælge mellem fire forslag til den vigtigste årsag til krigen, hvoraf to lagde hovedårsagen på dansk side, mens to lagde hovedårsagen på tysk (preussisk) side. Før serien valgte 60 % at pege på en krigsårsag, der lå på tysk side, mens 40 % pegede på årsager i Danmark. Efter serien havde dette ændret sig markant og nu placerer hele 65 % skylden i Danmark mens kun 35 % placerer den hos Tyskland. En af årsagerne, vi gav som valgmulighed, var, at Danmark ønskede at indlemme Slesvig, og denne mulighed valgte kun 27 % før serien, mens hele 40,5 % valgte den efterfølgende.

Vi spurgte også, om man var enig i, at krigen først og fremmest skyldtes de danske politikeres dumhed, og her erklærede 39 % sig enige før serien, mens 57 % erklærede sig enige efter. Cirka samme antal mennesker erklærede sig uenige både før og efter, så det er først og fremmest dem, der svarede hverken/eller, der har rykket sig. Men der er en klar sammenhæng mellem, om man har set serien og om man mener, at de danske politikeres dumhed havde skylden. På samme måde spurgte vi, om man var enig i, at krigen først og fremmest skyldtes en aggressiv tysk politik. Her var 26,3 % enige før serien og 13,4 % uenige. Efter serien var antallet af uenige 29,7 %, og antallet af enige var faldet til 19,5 %.

Serien har også medført en svag ændring i den lære, vi drager af krigen i 1864. Overfor udsagnet "Krigen i 1864 husker os på, at det er vigtigt at kæmpe for det, man tror på" var 11,1 % uenige og 51,3 % enige før serien. Efter serien er andelen af uenige vokset til 18,6 %, og andelen af enige faldet til 46,6 %. Til udsagnet "Krigen i 1864 husker os på, at krig er noget, der bør undgås" var 63,2 % enige før serien, mens 69,3 % var enige efter.

Danskerne tror generelt også, at krigen i 1864 var meget mere blodig end den rent faktisk var. Stillet overfor fem valgmuligheder gætter hele 74 % på, at krigen kostede over 8.000 danske soldater livet, og 46 % gætter på at mere end 20.000 døde. Det rigtige svar på 2.000 til 3.000 døde danske soldater rammer kun 20 % (hvis man medregner antallet, der døde af sygdom efterfølgende bliver tallet godt 3.000). Tallene er her lagt sammen fra undersøgelsen før og efter serien, da der ikke er de store udsving. Dog er der lidt flere, der gætter rigtigt efter serien, nemlig 23 % mod kun 17 % før.

En af seriens hovedpersoner var konseilspræsident (statsminister) D. G. Monrad. Monrad var en af de fremtrædende nationalliberale politikere i datiden, og selvom han i virkeligheden først blev statsminister i december 1863, kort før krigsudbruddet, bliver han i TV-serien fremstillet som hovedmanden bag krigen. Visse historikere har spekuleret i, om Monrad var maniodepressiv, og i TV-serien gøres denne tese til det bærende element for figuren, der klart tegnes som direkte sindssyg. Der trækkes også en direkte linje mellem Monrads påståede sindssyge og både krigsudbruddet samt de beslutninger, der blev truffet under krigen.

Da vi før serien ikke vidste, hvor stor en rolle Monrad ville spille, har der ikke indgået spørgsmål om ham i den del af undersøgelsen, som blev foretaget før serien. Vi inddrog til

gengæld spørgsmål i undersøgelsen efter serien var blevet sendt, og her tegner svarene et klart billede af, at TV-seriens portræt af Monrad har bidt sig fast i folks bevidsthed. Det står klart i vores undersøgelse, at D. G. Monrad i danskernes øjne bærer en stor del af ansvaret for krigen i 1864, og der er også relativt stor enighed om, at krigen var formålsløs og let havde kunnet undgås. Udsagnet "Krigen i 1864 var en formålsløs massakre, der nemt kunne være undgået" erklærer hele 65,5 % sig enige i efter serien (spørgsmålet blev ikke stillet før), mens kun 7,2 % er uenige. Særligt da udsagnet er meget stærkt formuleret er det bemærkelsesværdigt, og undersøgelsen viser også at der er en klar sammenhæng mellem, om man har set serien, og om man erklærer sig enig i udsagnet.

Når man spørger direkte om "Monrads sindstilstand var en vigtig årsag til krigen i 1864", erklærer hele 50,8 % sig enige (20,8 % meget enige 30 % lidt enige), mens kun 6,5 % er uenige. Forklaringen på denne markante holdning kan kun findes i TV-serien, både fordi der er sammenhæng mellem om man har set serien, og om man erklærer sig enig, men også fordi D. G. Monrad ikke var en person, der var videre kendt i offentligheden før TV-serien. Den markante holdning bliver ekstra interessant, da flere historikere har peget på, at Monrad i TV-serien er groft karikeret. Da Monrad først overtog regeringsmagten en måned før krigsudbruddet, hvor konflikten allerede var på vej til at udvikle sig til krig, synes det også at være et meget fortegnet billede af Monrad, som nu har fæstnet sig. Ikke mindst fordi Monrad rent faktisk var blandt de mere moderate nationalliberale, og fordi andre af frontfigurerne bærer et mindst lige så stort ansvar. Forskere har diskuteret, om Monrad kunne diagnosticeres som mani-depressiv, men den gale Monrad, der optræder i serien, er skør på et helt andet plan end det der muligvis har været tale om. Og for krigsudbruddet har det næppe haft betydning, selvom det er hævdet, at det kan have haft betydning ved fredsslutningen. Formuleret lidt firkantet kan man sige, at kun 6,5 % af befolkningen her har samme opfattelse som historikerne.

Og hvad så?

Til en vis grad viser undersøgelsen blot, hvad der må forekomme logisk: Stort anlagte og flot fotograferede fortællinger har en indflydelse på, hvordan vi ser fortiden. Imidlertid viser undersøgelsen også, at selvom de fleste af os vil hævde at kunne gennemskue, hvornår man ser en dramaserie, og hvornår man ser et dokumentarprogram, så påvirker dramaet også vores syn på fortiden – måske endog mere end selv et godt dokumentarprogram kan. Netop fordi drama spiller på følelser og indlevelse, på en helt anden måde end en dokumentar kan.

Det bør også stå klart, at en historisk dramaserie som "1864" påvirker vores opfattelse af historien mere end både fagbøger og historieundervisning. Om ikke andet så på grund af deres meget brede gennemslagskraft. Selv Tom Buk-Swientys meget populære bog om 1864 "Slagtebænk Dybbøl" er 'kun' blevet læst af 8,2 % af den voksne befolkning, hvilket for en historiebog må betragtes som en endog meget bred gennemslagskraft, mens altså hele 65 % af befolkningen har set mere end et afsnit af Ole Bornedals drama.

Nogle politikere fra Dansk Folkeparti fremførte under debatten om serien det synspunkt, at man burde overveje at nedsætte en art historikerkommission, der kunne sikre, at fremtidige historiske serier var historisk korrekte. Selvom der ikke var mange der erklærede sig enige i forslaget, viser undersøgelsen dog også, at vi forventer 'historisk korrekthed' af dramaproduktioner. Hele 75 % var enige i, at sådanne dramaproduktioner "så vidt muligt"

skulle være historisk korrekte. Problemet med ideen om historikerkommissioner eller lignende er for det første, at det vil være vanskeligt at forene med den kreative proces, det er at skrive drama. Men det er måske i lige så høj grad, fordi historiske dramaers overbevisningskraft ikke bygger på, hvorvidt historiske 'fakta' er rigtige eller forkerte. Overbevisningen ligger i den samlede 'tolkning', som dramaet præsenterer os for, og her er det straks sværere at bedømme, hvorvidt noget er 'historisk korrekt' eller ej. En serie eller film kan sagtens præsentere en kompleks fortælling, der giver indblik i fortidige begivenheder. Og dette kan også ske, selvom der skulle optræde forkert påklædning eller måske endog være byttet om på begivenheder eller opfundet helt nye. På samme måde kan alt det ydre med datoer, navne og påklædning være 100 % korrekt, mens der stadig gives et helt igennem fortegnet billede af fortiden.

Undersøgelsen skal ikke nødvendigvis give anledning til bekymring over, hvorvidt historiske dramaer giver 'korrekte' eller 'ukorrekte' gengivelser. Men den viser, at der er et stort behov for at fokusere på disse ting i historieundervisningen i alle dele af uddannelsessystemet. En meget stor del af børn og unges (og voksnes med for dens sags skyld) viden om historie og fortiden kommer fra medierne, og sådan vil det altid være. Men det er vigtigt, at vi gør børn og unge i stand til at forstå den medieskabte historieformidling og også lærer dem, at historie på film og TV først og fremmest er drama, og ikke nødvendigvis har så meget at gøre med den fortid, der er rammen for fortællingen.